

Sjećanje na Ankicu Čilaš Šimpraga

(9. VIII. 1970. – 6. II. 2020.)

Negdje 2005., čini mi se najesen, ali ljudsko je pamćenje varljivo, pa ne bih za to stavio ruku u vatru, pozvala me tadašnja ravnateljica Instituta i voditeljica Odjela za onomastiku i etimologiju Dunja Brozović Rončević da upoznam kolegicu koja s Odjela za dijalektologiju prelazi na naš odjel. Bio sam poprilično

znatiželjan tko će mi biti novi odjelni suradnik znajući koliko je bitno radni dan provesti ugodno. Naime, s prethodnim sam odjelnim kolegom dijelio računalo, a dok me nisu preselili u velegradsko podzemlje (znam da bi bilo uputnije biti precizan i reći u podrum, ali ne mogu odoljeti), povremeno sam s kolegicom iz drugoga odjela dijelio čak i stolicu, što, priznat ćete, nije ni ugodno ni preporučljivo sa svakim. Od prvoga susreta do dijeljenja svakodnevice s Ankicom Čilaš Šimpraga prošlo je nekoliko mjeseci jer se Institut selio sa Strossmayerova trga u Ulicu Republike Austrije gdje se odigralo pravo upoznavanje. Jedan od naših prvih razgovora počeo je pitanjem imam li problema sa spavanjem. Pomalo me je iznenadila time jer smo se dotad vidjeli tek nekoliko puta, a odmah je uočila tegobu s kojom se gotovo cijeli život borim – nesanicu. Njezin pokroviteljski, gotovo majčinski odnos pratio me je tijekom čitavoga razdoblja našega poznanstva. Tih prvih godina dijeljenja svakodnevice njezin je život bio ispunjen važnim događajima, od braka do obrane doktorske radnje. Poštovao sam njezinu želju da ne dođem na obranu doktorske radnje, ali sam joj ipak uočio toga važnog događaja poslao poruku u kojoj je stajalo: „Statistički gledano, ne može svatko obraniti doktorsku radnju, ali sam te u imenik već upisao kao dr. Čilaš.” Nisu upoznavanje i suradnja uvijek tekli glatko jer smo oboje jake, ali vrlo različite osobe. Ipak, u teškim trenutcima bila mi je istinskom potporom, a igrom sudbine gotovo su nam se istodobno razboljeli očevi s tim što je ona, na žalost, svojega izgubila. Kad je riječ o znanstvenoj suradnji, svoju je otvorenost iskazala kad smo dugotrajno istraživanje na otoku Pagu (od 2009. do 2011.) u suradnji s Dunjom Brozović Rončević trebali okruniti zajedničkim radom. Iako sam hijerarhijski bio niže pozicioniran, prihvatila je da zajednički dio toponomastičke obradbe na koncu ja ujednačim stalno mi se ispričavajući što ona nije, po njezinu mišljenju („Što ti je, Ankice? Zajedno smo sve radili!”, zaludu sam je razuvjeravao.), dovoljno doprinijela. Upravo je takva bila Ankica, nikome nije htjela ostati dužnom, uglavnom na svoju štetu. Ujedno je bila iznimno hrabra osoba. To se osobito očitovalo u razdoblju kad je postala voditeljicom Odjela za onomastiku i etimologiju u lipnju 2013. Treba, naime, imati u vidu da su različite onomastičke ustrojbene jedinice unutar Instituta prije nje vodila odreda ugledna imena hrvatskoga jezikoslovlja: Petar Skok, Blaž Jurišić, Valentin Putanec, Petar Šimunović i Dunja Brozović Rončević. Trebalo je nasljedovati njihov rad, ali i utkati u hrvatsko imenoslovlje vlastite zamisli. One su se počele ostvarivati koncem 2014. kad me pozvala na suradnju na međunarodnome projektu *Poredbena*

analiza hrvatskih i slovenskih toponima. Upravo sam na tome projektu shvatio da se vaganje svake riječi i brzina na obaraču, vođenje računa o posljedicama svakoga postupka i gotovo potpuni izostanak toga te temeljitost i pedantnost s jedne, a brzina s druge strane zapravo nadopunjuju. Tad sam shvatio i koliko me dobro poznaje jer me je, dok smo žestoko raspravljali o jednome problemu, samo pustila da se ispušem i nakon toga umirim, sjednem i promislim te da nakon toga zajednički smislimo rješenje. Ključ je našega odnosa bilo povjerenje. Kad ste ga jednom od Ankice dobili, bilo ga je jako teško izgubiti, a neljudski zlorabiti. Nažalost, tijekom rada na tome projektu prvi put se ozbiljno razboljela te mi se ponovno mjesecima ispričavala, iako je bila na pretragama, što ne stigne pregledati rukopis iako je uistinu bila riječ tek o korektorskim ispravcima. Zatim smo prionuli radu na *Bazi suvremenih hrvatskih osobnih imena*, koja je prerasla u *Rječnik suvremenih hrvatskih osobnih imena*. Nekoliko mjeseci uoči njegove objave Ankica je kratko poručila: „Dosta je, sad ga moramo dovršiti!” Podsvijest mi je govorila (iako razum to nije prihvaćao) da ćuti kako se bliži kraj i da želi iskoristiti svaki trenutak života koji joj je ostao. Radili smo danima kao u transu, čuli bismo se dnevno nekoliko puta međusobno te sa suautorima, suradnicima, ravnateljem i Daliborom, kao posrednikom, razmjenjivali korekture, unosili izmjene, brusili tekst i napokon ga predali u tiskaru. Nakon što je rječnik objavljen i nakon što je za njega zasluženo nagrađena, bolest je uznapredovala, a Ankica se polako počela oprastati od nas, svojih suradnika, brinući se za svakoga pojedinog znajući točno što koga od nas najviše tišti.

Sad kad vraćam film unatrag, prisjećam se kako se u trenutku kad nas je napustila (6. veljače 2020.) upitah je li moguće da osobe s kojom sam se do njezinih posljednjih dana dopisivao o tekućim poslima, kojoj sam dotad slao slikopise „od Sušaka pa do lipe Boke”, koja je do posljednjega daha iskazivala želju za pohodom mjestima tako dalekim, a blizim više nema. Bolest je njoj bila „sasma nešto ljudsko”, o njoj nije razgovarala više nego što je smatrala potrebnim („Idem na terapiju, pa će mi možda trebati nešto malo više da ti odgovorim.”) i nosila ju je toliko dostojanstveno da se milijardu puta i sad upitam kolika je snaga, koju ja nemam jer mi se grče ruke, svijaju ramena i poti čelo, u naizgled tako krhku biću kakvo je bilo njezino. Nije li nepravedno da je netko tako brižan, odan, pošten, diskretan i željan života prerano otišao?

Ovaj je poširok uvod bio bitan jer se osobni i privatni život isprepliću, pa je

svoje osobne vrednote Ankica Čilaš Šimpraga živjela i tijekom znanstvene karijere. Rođena je 9. kolovoza 1970. u Kninu. Prominka po podrijetlu, Zagrepčanka po školovanju na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu studirala je južnoslavenske jezike i književnosti diplomiravši 1996. Za studija je radila na snimanju zvučnih knjiga u Savezu slijepih i slabovidnih Hrvatske, a od siječnja 1993. zaposlena je kao lektorica hrvatskoga jezika na Hrvatskoj radioteleviziji. U Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje počela je raditi 1. rujna 1997. isprva na dijalektološkim projektima. Magistrirala je 27. svibnja 2002. s temom *Fonologija ikavskih štokavskih govora između rijeka Krke i Neretve*, a doktorirala na onimiji vlastita zavičaja 16. veljače 2006. s temom *Antroponimija i toponimija Promine*. Od 2005. radila je na projektima Odjela za onomastiku i etimologiju. Odjelnom je voditeljicom imenovana u lipnju 2013. Od rujna 2014. vodila je projekt *Baza suvremenih hrvatskih osobnih imena*, a od 1. listopada 2018. bila je voditeljicom projekta Hrvatske zaklade za znanost *Istraživanje antroponimije na tlu Hrvatske u XV. stoljeću*. Od svibnja 2019. bila je suradnicom projekta *Hrvatsko jezikoslovno nazivlje – JENA*, projekta koji se također financirao uz potporu Hrvatske zaklade za znanost.

Kad je riječ o Ankici Čilaš Šimpraga kao jezikoslovki, mogli bismo je odrediti kao onomastičarku, dijalektologinju, leksikografkinju i standardologinju.

Među njezinim se onomastičkim radovima (uz *Rječnik suvremenih hrvatskih osobnih imena*, o kojemu će više riječi biti poslije) osobito ističu nazivoslovni prinosi te radovi iz područja povijesne i suvremene antroponimije, toponimije sjeverne Dalmacije i zoonimije. Kad je riječ o nazivoslovnim prinosima, izdvojio bih radove iz 2019. *Croatian Onomastic Terminology Related to Sainly Names* (u kojemu se posebno bavi sinonimnim nazivima koji su u uporabi za onime motivirane imenima svetaca) i *Pogled u hrvatsku onomastičku terminologiju* (u kojemu, u suradnji s Anđelom Frančić, razmatra neusklađenost uporabe onomastičkih naziva na više razina) te obradbu onomastičkih natuknica za projekt *Hrvatsko jezikoslovno znanje – JENA* (tu se, pak, osobito ističe njezino nastojanje da se u onomastičko nazivlje ukllope nazivi koji se odnose na more, obalu i podmorje kao hrvatska posebnost, poglavito oni za čiju se uporabu već desetljećima zalaže Vladimir Skračić). U antroponomastičkim radovima uglavnom se bavila rodnom Prominom, odrazima različitih hrvatskih osobnih imena (primjerice, osobnim imenima *Ante, Branka, Stjepan*, osobnim imenima tvorenim osnovom

bog-, osobnim imenima Hrvata u dijaspori i osobnim imenima blizanaca), a kao toponomastičarka uz Prominu je istraživala Miljevece i otok Pag. Ujedno je, kao autorica mnogobrojnih prikaza, bila svojevrsnom kroničarkom važnijih hrvatskih i svjetskih (poglavito slavenskih) onomastičkih izdanja, a kao ocjenjivačica radova često se čudila kako sama više vremena posveti tuđim radovima od onih koji ih potpisuju. Kao urednica i jezična savjetnica surađivala je na dvjema studijama *Hrvatski egzonimi*. Time je dala velik obol standardizaciji stranih zemljopisnih imena u hrvatskome jeziku (u kojoj se u javnosti često luta, pa se i stoljetni hrvatski egzonimi poput Češke i Rusije nastoje istisnuti dvo-rječnim imenima *Češka Republika* i *Ruska Federacija* kao da je standardizacija hrvatskoga jezika počela tek osnutkom određenih međunarodnih tijela poput UNGEGN-a) te interdisciplinarnom istraživanju i suradnji hrvatskih i slovenskih zemljopisaca i jezikoslovaca. U časopisu *Hrvatski jezik* surađivala je pišući antroponomastičke znanstveno-popularne članke (bavila se osobnim imena *Antun*, *Božo* i *Stjepan*), a onomastičke je teme popularizirala i u *Večernjemu listu* pišući o egzonimima i imenima blizanaca. Kao odjelna voditeljica brinula se i za osobne afinitete svakoga na odjelu. Uvijek je poticala na odlaske na teren i u pismohrane te se raspitivala za rezultate istraživanja.

Kao dijalektologinja najviše je svoje kreativne snage posvetila novoštokavskim ikavskim govorima. U suradnji s Anitom Celinčić, Željkom Jozićem i Ivanom Kurtović Budja 2010. objavila je monografiju *Prinosi hrvatskoj dijalektnoj fonologiji* u kojoj je njezino poglavlje nosilo naslov *Ikavski štokavski govori između rijeke Krke i Neretve*. Ujedno se bavila govorima hrvatskih iseljeničkih skupina (primjerice, govorom Hrvata u Trstu i Hajmašu u južnoj Mađarskoj) te etnicima i kteticima. Važno je napomenuti kako je u svojim člancima obrađivala značajke govora svih triju narječja (opisivala je, primjerice, govore Jurkova Sela na Žumberku, Krivoga Puta kod Senja, Beloga na Cresu te kutinski govor). U radovima o etnicima i kteticima bavila se građom iz Drniške krajine i s kajkavskoga područja te usporedbom njihovih standardnojezičnih i mjesnih likova. Upravo su ti radovi potvrdili postojanje dviju razmjerno čestih zabluda među kroatistima koji nisu dijalektolozi. Prva je zablude da štokavske likove nije nužno istraživati jer su vrlo bliski standardnojezičnima. Već su primjeri koje je opisala u Drniškoj krajini dostatni da se uvjerite kako ne možete biti posve sigurni ni u to kako glasi mjesni etnik i ktetik tvoren od posve uobičajenih ojkonima na hrvatskome ozemlju kao što je *Gradac* (likove bi *Gračoljac* i *Gračoljka* teško pretpostavio

i vrsni jezični znalac ako nije duže boravio u Drniškoj krajini), a kamoli kako glase u Baranji, u kojoj supostoje hrvatski, mađarski i hrvatskomu jeziku prilagođeni mađarski likovi. Druga je česta zabluda da se prednost u općoj uporabi etnika i ktetika treba dati mjesnomu liku. To je vrlo teško provesti jer samo u Hrvatskoj postoji gotovo 7000 službenih i tko zna koliko još neslužbenih naselja (a tek bi valjalo utvrditi i mjesne etnike i ktetike na čitavome hrvatskom jezičnom području). Sva su njihova imena s jezičnoga stajališta jednako vrijedna te bi, čak i kad bi se popisali svi mjesni etnici i ktetici, teško bilo i od koga zahtijevati da ih sve nauči. Usto, na primjeru je kajkavskih etnika i ktetika pokazala koliko mjesni likovi fonološki i tvorbeno odstupaju od fonološkoga inventara i tvorbenih obrazaca hrvatskoga standardnog jezika, a mjesni etnik ili ktetik izgovoren standardnojezičnim glasovnim inventarom više nije mjesni etnik ili ktetik. Svoje je dijalektološko znanje dijelila 2009. – 2011. sa studentima etnologije i kulturne antropologije Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zadru, na kojemu je držala kolegij *Hrvatski jezik i njegova narječja*.

Iza Ankice Čilaš Šimpraga kao standardologinje ostao je *Prvi školski rječnik hrvatskoga jezika* (u suradnji s Ljiljanom Jojić i Kristianom Lewisom; 2008.). Osim što je kao lektorica radila na Hrvatskoj radioteleviziji, dugo je godina surađivala u emisiji *Govorimo hrvatski* te je svoja standardološka znanja kao ocjenjivačica ugradila u *Hrvatski pravopis*. Prihvaćanje je da postane ocjenjivačicom *Hrvatskoga pravopisa* (2013.), priručnika koji je, iako za to nije bilo unutarjezičnih razloga, postao jednom od najpropitivanijih hrvatskih knjiga, bilo još jednim pokazateljem njezine hrabrosti. Svoje dugogodišnje lektorsko iskustvo i standardološka znanja primjenjivala je također u Savjetu za jezik i govor HRT-a, čijom su članicom bila od 2015., a predsjednicom od 2017. Njezini javni nastupi izravan su odgovor na pitanje može li se govoriti tzv. klasičnom normom, a da to zvuči neutralno. Na Ankičinu se primjeru jasno vidjelo da može. Treba pripomenuti i kako je svoja standardološka znanja 2001. – 2003. ugradila u kolegij *Hrvatski književni jezik*, koji je držala Odsjeku za slavistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Kao leksikografkinja uz autorstvo je *Prvoga školskog rječnika hrvatskoga jezika* te ulogu urednice i jezične savjetnice dvoknjižja *Hrvatski egzonomi* bila urednicom i suautoricom *Rječnika suvremenih hrvatskih osobnih imena* (u suradnji s Dubravkom Ivšić Majić i Domagojem Vidovićem; 2018.), u kojemu je iskoristila

svoje cjelokupno onomastičko i leksikografsko iskustvo. Taj je rječnik svojevrсном krunom njezine karijere jer je upravo kao njegova urednica i autorica dobila Nagradu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti za najviša znanstvena i umjetnička dostignuća u Republici Hrvatskoj za 2018. godinu za područje filoloških znanosti, čime je sebi i svojim suautorima otvorila mjesto u povijesti hrvatskoga imenoslovlja osmisliši djelo koje se može vječno mijenjati i nadopunjavati. Taj je rječnik od ožujka 2020. dostupan na *Portal*u *su*vremenih hrvatskih osobnih imena Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (*osobno-ime.hr*).

Ankica Čilaš Šimpraga bila je, među ostalim, članicom hrvatskih (Odbor za onomastiku HAZU-a, Odbor za dijalektologiju HAZU-a) i međunarodnih jezikoslovnih tijela (Terminološka skupina pri ICOS-u, East Central and South-East Europe Division of UNGEGN), članicom uredništava uglednih časopisa (*Folia onomastica Croatica*, *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*), tajnicom i članicom organizacijskih odbora više međunarodnih znanstvenih skupova, članicom Povjerenstva za odobrenje udžbenika za učenje hrvatskoga jezika i književnosti (2003. – 2008.) i predsjednicom Savjeta za jezik i govor HRT-a (od 2017.). Ujedno je bila mentoricom nekoliko institutskih znanstvenih novaka i doktoranada, koji vjerojatno nikad neće biti dovoljno svjesni njezine posvećenosti njihovu radu i dobrobiti. Bila je zagovarateljicom jačanja suradnje među slavistima. Stoga se stručno usavršavala proučavajući makedonski, bugarski i slovački jezik.

Na koncu bih htio istaknuti nekoliko ključnih činjenica po kojima ću je osobno pamtit, a kojima bi vrijeme, kao najveći žderač stvari (kako je ustvrdio Luko Paljetak), moglo presuditi ako se ne zapišu. Riječ je o znanstvenici čiji uzlet nije bio strelovit i brz, nego koja je postupno i mukotrpno gradila svoju karijeru (zorno to predočuje podatak da je od lektorice i autorice radijskih jezičnih savjeta dogurala do predsjednice Savjeta za jezik i govor HRT-a), koja je bila izrazito temeljita, predana i sustavna znanstvenica, brižna mentorica, odana i povjerljiva prijateljica te požrtvovna kolegica, osoba koja je dostojanstveno podnosila bolest ne hoteći nikoga njome opteretiti, koja je radila do posljednjega daha i hrabrila svoje suradnike u trenutcima kad je njoj osobno trebalo najviše životne snage. Ako bih trebao izdvojiti nešto čemu me naučila, onda bih istaknuo da sam na njezin poticaj počeo cijeniti vlastitu privatnost. Stoga vam neću ispriповjediti čemu bismo se smijali u uredu nakon dugih sastanaka, koji su završavali rečeni-

com: „Ajme, Domagoj, što bi ljudi rekli da nas čuju!” Odmori se, Ankice, neka Bog otare svaku suzu s tvojih očiju, tvojoj obitelji poda snage, a svima nama pameti da ne zaboravimo ono čemu si nas polako i nenametljivo učila.

Domagoj Vidović